

MÅLSETNINGEN OM INKLUDERING I ARBEIDSLIVET – GJELDER OGSÅ FUNKSJONSHEMMEDE

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO) er en paraplyorganisasjon for Norges Handikapforbund (NHF), Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) og Foreningen Norges Døvblinde (FNDB). Vår felles visjon er likeverd og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Organisasjonene samarbeider om å gjøre FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne til en realitet i Norge. Vår overordnede målsetning akkurat nå, er at FN-konvensjonen inkluderes i Menneskerettsloven.

Støre-Regjeringens signaler om NAV, Tiltak og ressurser

Fra «FriFagbevegelse» - Støre-Regjeringens planer for endring¹

- *Sikre en trygg inntekt – personer som mottar arbeidsavklaringspenger skal få forlengelse dersom de ikke er ferdig avklart fra NAV eller helsevesenet. Bedre mulighet for å kombinere trygd og arbeid og større fleksibilitet i sykepengeperioden.*
- *Kommunens merkostnader med en ny aktivitetsreform skal dekkes og brukerne ved NAV-kontor skal sikres tilbud om helhetlig oppfølging av sine behov uavhengig av om ytelsene eller tjenestene er betalt av kommunen eller staten.*
- *Styrket bemanning i NAV. Tettere oppfølging og oppsøkende virksomhet for ungdom under 30 år uten jobb.*
- *NAV skal få styrket sin rolle som arbeidsformidler, blant annet gjennom et overordnet ansvar for å sikre jobber tilpasset nye mottakere av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd som kan jobbe noe.*
- *NAV skal gjøres mer tilgjengelig både fysisk og digitalt gjennom blant annet tilgjengelige åpningstider, lokale NAV-kontor som er tilgjengelige kontaktsteder for alle NAV sine tjenester og en styrket førstelinje.*
- *Tiltakspakken skal utvides, bedres og gjøres mer fleksibel. Økt bruk av lønnstilskudd og opplæring, styrke ordninger som kvalifiseringsprogrammet, arbeidsforberedende trening og varig tilrettelagt arbeid og gjøre dem tilgjengelige for flere.*
- *Forplikte offentlige arbeidsgivere til å ansette flere med nedsatt funksjonsevne.*

SAFO vil understreke at tilgang til arbeidsmarkedet og/eller opplæringstiltak og utdanning for utsatte og diskriminerte grupper, fordrer mer gode intensjoner og uttalte målsetninger. Det er behov for et helhetlig opplegg med gode, varierte og fleksible tiltak, et NAV som fungerer og innehar nok personalressurser med god kompetanse, samt klare og konkrete krav for potensielle arbeidsgivere.

¹ <https://frifagbevegelse.no/nyheter/nav-skal-fa-flere-ansatte-til-a-gi-tettere-oppfolging-til-folk-som-trenger-hjelp-6.158.825158.c2f80889b4>

Fakta om funksjonshemmede

- **Kun 37,5% av funksjonshemmede er i arbeid.** 60,3% er utdefinert fra arbeidsstyrken, og 5,5% er registrert som arbeidsledige. I befolkningen generelt er 78,4% sysselsatte og 4,5% arbeidsledige mens 18,0% er definert utenfor arbeidsstyrken.²
- **Hele 64% av barn med fysiske funksjonsnedsettelse fullfører IKKE videregående skole,** mot 17% av befolkningen for øvrig³
- **Kun 17% av funksjonshemmede har universitets- og høyskoleutdanning,** mot 41% av befolkningen for øvrig³.
- **I husholdninger med personer med funksjonsnedsettelse har 40% en husholdningsinntekt under 450.000,** mens dette gjelder for 19% av befolkningen ellers. **Av husholdninger med funksjonshemmede medlemmer har 20% av disse over 750.000,** mens dette gjelder for 43% av befolkningen for øvrig⁴
- **Av husholdninger med medlemmer med nedsatt funksjonsevne har 26% ytelse fra Folketrygden som hovedinntektskilde.** For husholdninger uten funksjonshemmede medlemmer gjelder dette for kun for 8% av husholdningene.
- **2% av kvinner og 1% av menn på 18 og 19 år har uføretrygd.** Det samme gjelder for 3% av befolkningen mellom 20 og 30 år.

Utgangspunktet for funksjonshemmede

To tredeler av funksjonshemmede faller ut av videregående skole. Andelen av funksjonshemmede med høyskole- eller universitetsutdanning er bare 17% mot 41% for befolkningen for øvrig. I stor grad ekskluderes elever med funksjonsnedsettelse fra ordinær undervisning og verst er dette i videregående skole hvor 70% av funksjonshemmede elever er utenfor det ordinære klassefellesskapet.

Skolegangen er med på å forme oppvoksende generasjoners holdninger, og en skole med segregering av unge funksjonshemmede, innebærer fare for at fremtidens arbeidsgivere ikke ser mangfoldet i fellesskapet som naturlig, og at elever med funksjonsnedsettelse ikke utvikler en identitet som understøtter at de er en del av fellesskapet og mangfoldet. Arbeidsgiveres tendenser til å ansette «de man kjenner til» og en identitet som innebærer at man er på siden av det ordinære fellesskapet, blir fort selvpoppfyllende profetier ved inngangen til voksenlivet og i utviklings- og rekrutteringsprosesser. Praksis viser at arbeidsgivere i mindre grad kaller inn funksjonshemmede til intervju, og potensielle arbeidssøkere med funksjonsnedsettelse unnlater å søke. Selvtillitt og troen på egne ressurser svikter.

Tilgang til høyskole- og universitet påvirkes ikke bare av problemer knyttet til utilgjengelige omgivelser, manglende assistanse og tilrettelegging. Høyere utdanning fordrer også i mange tilfeller et behov for å flytte til en annen kommune. Tilgangen til universelt utformede boliger er begrenset. Bare rundt 20% av vår boligmasse er universelt utformet, og dette begrenser ofte flyttemulighetene. For de som har behov for assistanse kan flytting by på ytterligere utfordringer knyttet til nye søknadsprosesser.

Utformingen av arbeidsplassene påvirker funksjonshemmedes muligheter til å være en del av arbeidsmiljøet. Utilgjengelige omgivelser på arbeidsplassen og utilgjengelig IKT på arbeidsplassen er barrierer for funksjonshemmede som vil ut i ordinært arbeidsliv. Vi mangler fremdeles lovverk som på-

² SSB – Arbeidskraftundersøkelse for 2021

³ <https://forskning.no/skole-og-utdanning-nova-barn-og-ungdom/overraskende-fa-funksjonshemmede-fullforer-videregaende/586375>

⁴ https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/nedsatt_funksjonsevne/Okonomi/

legger arbeidsgiver universell utforming på arbeidsstedet. Selv om arbeidsmiljøloven krever tilpasning, innebærer dette en tilpasning i ettertid av ansettelse, og ikke krav om at arbeidsstedet skal være universelt utformet og klar til å ta imot arbeidstakere med funksjonsnedsettelse.

Erfaringer med NAV. Organisering, tilgjengelighet og verktøykasse

På midten av nitti-tallet ble Arbeidslinja presentert med brask og bram; Virkemidler og velferdsordninger, enkeltvis og samlet skulle utformes, dimensjoneres og tilrettelegges slik at de støtter opp under målet om arbeid til alle⁵.

Nitti-tallet var også tiåret hvor den første ungdomsgarantien forelå. Garantien ble evaluert av FAFO i 1998 og i 2015. FAFO har også gjennomgått bruken av Kvalifiseringsprogrammet for unge samt Arbeidsavklaringspenger og sosialhjelp. Rask og tett oppfølging, samt nok ressurser, tid og fokus fremmes som viktige faktorer.

FAFO løfter andre problemstillinger. Flere unge har mer å slite med enn dårlige kvalifikasjoner og liten tro på egne ressurser. Enkelte er ikke bevisst på viktige krav i arbeidslivet og livet generelt som for eksempel krav til å overholde avtaler, komme på tiden eller andre nødvendige gjøremål. De har heller ikke lært hvordan skrive CV eller søknad eller hvordan jobbe selvstendig. Ei heller er de bevisst på hvordan man kommuniserer med arbeidsgivere og samarbeide med eventuelle arbeidskollegaer. På et overordnet nivå kan det konkluderes at folk i alle aldre, med eller uten funksjonsnedsettelse, er svært forskjellige både når det gjelder ferdigheter, kompetanse og personlighet.

NAV må klargjøres og sikres nødvendige forutsetninger for å bidra til å fasilitere arbeidssøkeres vei mot sysselsetting, og unges vei mot utdanning og arbeid. NAV har i for stor grad vært utilgjengelig for brukerne. Det er umulig å få tilgang til saksbehandlere «face to face». Digitalisering som for enkelte er en nødvendighet i møtet med NAV, er for andre ekskluderende og utestenger fra hjelp.

Nok ressurser, obligatoriske ungdomsteam og kvalifiserte saksbehandlere er viktige faktorer i NAVs oppdrag med å hjelpe funksjonshemmede på rett vei. Kvalifiseringsprogrammet fremmes av Fafo som et vellykket tiltak. Tilgangen er imidlertid begrenset. Mange som kunne hatt nytte av dette, stenges ute som følge av et stivbent regelverk og en utredningsprosess med fokus på begrensninger som kan forsvare inntektssikring gjennom AAP, heller enn personens ressurser som er **utgangspunktet** for kvalifiserings- og jobbsøkerprosessene⁶

INNSPILL FRA SAFO – Et helhetlig opplegg

- **Lovfestet krav til universell utforming av arbeidsplassen i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven** – Unge funksjonshemmede må sikres universelt utformede arbeidsplasser
- **Mulighet til å ta høyere utdanning utover 3 år gjennom NAVs arbeidsmarkedstiltak** – Unge funksjonshemmede må få bedre tilgang til universitets- og høyskoleutdanning
- **Sterkere føringer om inkludering av funksjonshemmede i grunnskole- og videregående skole** – Segregert undervisning fører til mer misnøye blant elevene⁷.

⁵ St.meld. 35 (94-95) - Velferdsmeldingen

⁶ «Velferdsordninger til unge – Bruk av arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsprogram blant unge utenfor arbeid og utdanning – FAFO-rapport 2021:35 - <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/velferdsordninger-til-unge>

⁷ <https://forskning.no/skole-og-utdanning-nova-barn-og-ungdom/overraskende-fa-funksjonshemmede-fullforer-videregaende/586375>

- **Lovfeste Brukerstyrt personlig assistanse som verktøy for likestilte muligheter til inkludering i grunnskolen og ved universitet og høyskoler** – Selvstyrt assistanse er et viktig verktøy for likestilling og selvstendighet og bidrar til mer likestilte muligheter for inkludering i skole og ved universitet.
- **Lovfeste strengere krav til universell utforming av nye boliger** – Funksjonshemmede har behov for tilgang til universelt utformede boliger for å ha samme fleksibilitet til å flytte for høyere utdanning eller tilgang til jobb.
- **Sikker inntekt** – I dag er inntektssikringen for funksjonshemmede utenfor jobb og utdanning ofte AAP – en inntekt som fordrer at man oppfyller noen gitte kriterier samt pauser og fornyet søknad. Unge med funksjonsnedsettelse i høyere studier har ofte høyere kostnader enn andre pga funksjonsnedsettelse uten at dette kompenseres i tilstrekkelig grad. I disse fasene må funksjonshemmede ha tilgang på sikker inntekt, slik at de slipper å bekymre seg for økonomien.
- **NAV - nok kvalifiserte ressurser, fleksibilitet og god tilgjengelighet** – NAV er et viktig verktøy for funksjonshemmede i spesielt sårbare livssituasjoner. God og tett oppfølging, god og kvalifisert veiledning, et NAV som har kunnskap om og kontakt med potensielle arbeidsgivere, og som har overikt over utdanning og kompetansegivende kurs og som har fleksibilitet og tilgang til en variert tiltakspakke er nødvendig for å kunne bistå det mangfoldet av ungdommer som finnes i utkanten av arbeidsliv og utdanning. FAFO viser også i sine rapporter at ungdomsteam som er spesialisert for denne målgruppen er et godt virkemiddel. Det er imidlertid viktig at teamene også har kompetanse og kunnskap om barrierene for unge funksjonshemmede.